

**MILLIY QADRIYATLAR VA GLOBALLASHUV: IJTIMOIIY
TARMOQLARNING O‘ZBEK YOSHLARI MADANIYATIGA TA’SIRI**

Matlatipova Nazira

I.M. Gubkin nomidagi (MTU)

Rossiya davlat neft va gaz universitetining

Toshkent shahridagi filiali

“Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrasida katta o‘qituvchisi

Shomurodova Farangiz

I.M.Gubkin nomidagi (MTU)

Rossiya davlat neft va gaz universitetining

Toshkent shahridagi filiali

YITQ-25-04 guruhi talabasi

Annotatsiya: Mazkur tadqiqotning maqsadi globallashuv va ijtimoiy tarmoqlar ta’siri ostida o‘zbek yoshlari muloqot madaniyatining transformatsiyasini kompleks tahlil qilishdan iborat. Ishda raqamli platformalarning milliy qadriyatlar, til madaniyati va yoshlar identifikatsiyasiga ta’siri nazariy hamda amaliy jihatdan ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotning ilmiy yangiligi «Raqamli odob» va «raqamli mahalla» konsepsiyalarini o‘zaro integratsiyalashgan model sifatida taklif etish bilan belgilanadi. Ishning amaliy ahamiyati esa ushbu konsepsiyani raqamli savodxonlik, media-madaniyat va oliy ta’lim tizimiga joriy etish imkoniyati bilan izohlanadi.

Kalit so‘zlar: Milliy qadriyatlar, globallashuv, ijtimoiy tarmoqlar, o‘zbek yoshlari, muloqot madaniyati, raqamli odob, raqamli mahalla, virtual identifikatsiya, media-madaniyat.

Globalashuv va jadal raqamlashtirish jarayonlari zamonaviy jamiyatda muloqot shakllarini tubdan o‘zgartirmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlar bugungi yoshlar uchun nafaqat axborot almashish vositasi, balki dunyoqarash, til va ijtimoiy xulq-atvorni shakllantiruvchi asosiy sotsializatsiya institutiga aylanmoqda. 2024-yil statistik ma’lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonda internet foydalanuvchilari soni 18 milliondan oshgan bo‘lib, aholining katta qismini 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlar tashkil etadi [7]. Bu esa ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar madaniyatiga ta’sirini o‘rganishni dolzarb ilmiy masalaga aylantiradi.

M. Kastels ta’kidlaganidek, zamonaviy «tarmoqli jamiyat» axborot oqimlarining ustuvorligi bilan tavsiflanadi [8]. O‘zbek yoshlari uchun esa bu an’anaviy «mahalla» qadriyatlari bilan global virtual makon o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni anglatadi. Asrlar davomida shakllangan o‘zbek muloqot madaniyati hurmat, hayo, kattalarga ehtirom va mulohazali nutq kabi axloqiy tamoyillarga asoslangan. Biroq, ijtimoiy tarmoqlarning

tezkor va qisqa kommunikatsiya modeli mazkur qadriyatlarga yangi talablarni qo'yimoqda.

Tadqiqot davomida yoshlar nutq madaniyatida sezilarli transformatsiyalar kuzatilishi aniqlandi. Xususan, emodzi, qisqartmalar va inglizcha o'zlashmalarning faol qo'llanilishi muloqotning soddalashuviga olib kelmoqda. Virtual anonimlik esa ayrim hollarda agressiv yoki haddan tashqari ekspressiv xulq-atvor modellarining paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda [4]. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar uchun global ta'lim, ilm-fan va madaniy integratsiya imkoniyatlarini ham kengaytirmoqda. Ayniqsa, milliy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi kontentlar, o'zbek tili va madaniyatini zamonaviy formatlarda ommalashtirish jarayoni ijobiy tendensiya sifatida namoyon bo'lmoqda.

Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlarning doimiy ta'siri yoshlarning psixologik holatiga ham sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Virtual makonda ideal hayot obrazlarining muntazam namoyish etilishi yoshlar orasida o'zini boshqalar bilan solishtirish tendensiyasini kuchaytiradi. Natijada ijtimoiy bosim, emotsional beqarorlik va virtual tasdiqqa qaramlik holatlari yuzaga kelishi mumkin. Ayniqsa, «layk» va auditoriya e'tiborini asosiy qadriyat sifatida qabul qilish holati yoshlarning real hayotdagi kommunikativ kompetensiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli raqamli madaniyatni shakllantirish nafaqat texnologik, balki psixologik xavfsizlik masalasi sifatida ham ko'rib chiqilishi lozim.

Mazkur jarayonlarni tahlil qilish asosida tadqiqotda «raqamli mahalla» fenomeni shakllanayotgani qayd etildi. Agar an'anaviy mahallada yoshlarning xulq-atvori jamoatchilik nazorati orqali tartibga solingan bo'lsa, bugungi kunda ushbu vazifani virtual auditoriya — «layk», izoh va algoritmlar bajarmoqda. Biroq, virtual makonda individualizm va ommaboplikka intilish hayo hamda bosiqlik kabi milliy qadriyatlarning zaiflashuviga olib kelishi mumkin.

Ushbu muammolarning yechimi sifatida muallif tomonidan «Raqamli odob» konsepsiyasi taklif etiladi. Mazkur konsepsiya raqamli davrga moslashtirilgan milliy etik tizim bo'lib, quyidagi asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi:

1. Axloqiy filtratsiya — virtual muloqotda hurmat va madaniyatni saqlash;
2. Lingvistik gigiyena — ona tilining ifoda imkoniyatlarini asrash;
3. Raqamli hayo — shaxsiy kontent va virtual xulq-atvorda milliy axloqiy me'yorlarga rioya qilish;
4. Ongli media iste'moli — yolg'on axborot va destruktiv kontentga tanqidiy yondashuvni shakllantirish.

Konsepsiyani amaliyotga joriy etish uchun ta'lim tizimida media-savodxonlik kurslarini kengaytirish, milliy digital-platformalarni rivojlantirish hamda sun'iy intellekt asosidagi etik yordamchi texnologiyalarni yaratish maqsadga muvofiqdir. Masalan, algoritmik tizimlar foydalanuvchiga xabar yuborishdan oldin yanada

xushmuomala yoki madaniy jihatdan maqbul variantlarni tavsiya qilishi mumkin [6].

Mazkur muammolarni bartaraf etishda oila, ta'lim muassasalari va jamiyat institutlarining hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimida media-savodxonlik va raqamli etika fanlarini rivojlantirish yoshlarning virtual makondagi mas'uliyatli xulq-atvorini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ota-onalarning raqamli nazorat va kommunikatsiya madaniyatiga oid bilimlarini oshirish ham dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki milliy qadriyatlarni saqlab qolish faqat texnologik vositalar orqali emas, balki tarbiya, ijtimoiy muhit va ma'naviy ong orqali amalga oshiriladi.

Xulosa qilib aytganda, globallashtirish milliy identifikatsiyaning yo'qolishini anglatmaydi. Aksincha, ijtimoiy tarmoqlar milliy qadriyatlarni yangi shaklda rivojlantirish va jahon miqyosida targ'ib qilish imkoniyatini yaratadi. «Raqamli odob» va «raqamli mahalla» konsepsiyalarining uyg'unlashuvi O'zbekiston yoshlariga global raqamli makonda faol ishtirok etgan holda o'z madaniy o'zligini saqlab qolish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR:

1. Dumaxonova Sh. I. Globalizatsiya, sovremennost, uzbekskiy yazik i natsionalnaya identichnost // *Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali*. – 2025. – № 2.
2. Vliyaniye sovremennix texnologiy i sotsialnix setey na formirovaniye molodyoji // *Beruniy (Biruni)*. – 2024. – № 1.
3. Psixologicheskoye vliyaniye sotsialnix setey na podrostkov // *Vestnik nauki*. – 2024. – T. 3. – № 5.
4. Viyavleniye modeley povedeniya molodyoji v sotsialnix seteyax na osnove internet-analitiki // *Ekonomika i biznes*. – 2025. – № 4.
5. K probleme sotsialnogo vzaimodeystviya molodeji v sotsialnix seteyax // *Sotsiologicheskiye nauki*. – 2023. – № 12.
6. Raxmanov A. R. Traditsii i sovremennost: transformatsiya etiketa v Uzbekistane. – Tashkent: Sharq, 2021.
7. Digital 2024: Uzbekistan. Global Digital Insights.
8. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishers, 2010.